نووسینی د. زاهیر سوران .

11 ی ئەیلولی 2004 .

دیزانتری بەکتریایی
(Bacillary Dysentery)

نەخۆشییەکی هەوکردوی درمییە بە زۆری لە ولاتە گەرمەکاندا دەبینرێت ، شوێنی سەرەکی هەوکردنەکە ناوەندی ریخۆڵە ئەستورەیە.

هۆزانی

بەکتریایەکە بەنێوی خۆرەی دیزانتری جۆری Shigella ، بەکتریاکانی گرامپۆزەتیڤە سەر بەخێزانی ئینتێرۆبەکتریاکانە.
بەپێی جۆری کیمیایی و پێکهاتووی ئەنتیجێنی 4 جۆری گچکەیان هەیە کەئەمانەن:

1- جۆری گچکەی A بریتییە لە Schinga, Agne, Schmitz, 10 جۆری هەیە.
2- جۆری گچکەی B بریتییە لە Flexner ، 6 جۆری هەیە.
3- جۆری گچکەی C بریتییە لە Boyd, 15 جۆری هەیە.
4- جۆری گچکەی D بریتییە لە Soone ، تەنیا یەك جۆری هەیە.

باسیلەکە زۆر کەم بەرگەی گەرما دەگرێت, لە 55 پلەدا تەنیا کاژێرێك دەژی ، لە 15–30 خولەکدا بەپاکژکەری فێنۆڵ 1٪ دەمرێت و هەروەها کەم بەرگەی هۆکاری کیمیکیی دەگرێت ولە دەرەوەدا زۆر بەرگری لەخۆی دەکات لە ئاوی ڕووبار و زێدا 3 مانگان دەژی ، لەئاوی پیسی سەرشەقام و زۆنگاوەکاندا 2–4 ڕۆژ دەژی ، لەشیر و پێکهاتووەکانیدا 5–7 ڕۆژ دەژی ، لە پیسایدا تەنیا چەند کاژێرێك دەژی و لەبەفر و سەهۆڵدا نزیکەی 2 مانگ دەژی.
شیگێلا لەدەمەوە دەچێتە نێو کۆئەندامی هەرسەوە و بەترشەڵۆکی گەدەدا تێدەپەڕێت. لە ڕیخۆڵەدا باسیلەکە هێرش دەکاتە سەر ناوپۆشی ڕیخۆڵە ئەستورە (بەتایبەتی بەشی ڕێکە و کۆم) و دەبێتە هۆی برین دروست بوون و لەناوبردنی بۆریە خوێنەکان.

تێبینی:

تەنیا 10–100 گرام لەبەکتریای شیگێلا بەسە بۆ دەرکەوتنی دیزانتری.

پەتازانی

نەخۆشییەکە لەهەموو جیهاندا (بەتایبەتی لەناوچە گەرمەکاندا) بڵاوە ، گەر نەخۆشییەکە تووشی ساوا و منداڵ (باخچەی منداڵان) ببێت ئەوا زۆر بە سەختی دەستی بەسەردا دەگیرێت.
دیزانتری لەهاوین و پایزدا زێدترە ولەم ساڵانەی دوایشدا نەخۆشییەکە لەزستانیشدا بڵاوبۆتەوە. سەرچاوەی سەرەکی دیزانتری مرۆڤی نەخۆشە ، بە تایبەتی مرۆڤی بێنیشانە هەڵگری بەکتریاکە بێت.

ڕێگاکانی گواستنەوە

ڕێگای سەرەکی گواستنەوەی بەکتریاکە پیسایی بۆ دەمە. هەروەها پیس و پۆخڵی و پەیوەندی کردن بەکەلوپەلی بەکارهێنراوی نەخۆشەوە.
زۆرجاران دیزانتری لەڕێگەی شیر ، دۆندرمەی پیس بوو بە بەکتریاکەوە بڵاودەبێتەوە. هەندێك جاری دی نەخۆشییەکە لەزستاندا و بەتایبەتی لەنێو قوتابخانە ، نەخۆشخانە ، باخچەی ساوایان و بەشی ناوخۆیی قوتابیاندا بڵاودەبێتەوە.
جگە لەساوای شەش مانگان بەگشتی منداڵ زۆر مەترسی تووش بوونیان لێدەکرێت. لە منداڵی ژێر 9 ساڵاندا ڕێژەی تووش بوون دەگاتە لە 8٪ ، بەڵام لەپیردا ڕێژەکە نزیکەی لە 50٪ دایە. هەروەها بۆ ماوەی 12–18 مانگ (بەرگری پاش تووشبوون) لە دیزانتری باسیلی شیگێلادا دروست دەبێت.

نیشانەکان

ماوەی کرکەوتنی باسیلەکە لە نێوان 2–3 ڕۆژدا یان لەنێوان 1–7 ڕۆژدایە. سەرەتا نەخۆش لەرزوتایەکی توند ، بێهێزی و لاوازی ، لەش داهێزران ، ئازار و پێچ هاتن بەسکدا ، لەوانەیە نەخۆش هێڵنج و ڕشانەوەی هەبێت.

نیشانەی سەرەکی دیزانتری سکچوونە ، چەند کاژێرێك پاش دەرکەوتنی نیشانەکان پەیدا دەبێت. سەرەتا پیساییەکە نەختێك شلە ، پاشتر پیسایی کەم دەبێتەوە و خوێناوی یە و پیێی دەووترێت لیمان !!

لە 50٪ ی نەخۆشەکان زۆر لەخۆیان دەکەن و لەسەر ئاودەستخانە پیسا بیان نایەت ، لەبەر ئەم هۆیەشە ناوپۆشی ڕێکە و کۆم دێتە خوارەوە ، ڕۆژی وایە 5–6 یان 20–100 جاران نەخۆش دادەنیشێت و هەندێکجار نەخۆش بەلەفیڕێی تووش دەبێت.

جۆرەکانی دیزانتری

1- سوکە دیزانتری ، زێدەتر لەگەورەدا دەردەکەوێت.

2- ناتایبەتە دیزانتری ، لە 10–23٪ دا تووشی گەورە دەبێت (بلاّودەبێتەوە).

3- سەختە دیزانتری ، زۆرجاران دیزانتری ژەهراوییە هۆکەی شیگێلای دیزانتری یە ، هەندێك جار پاش هەوکردنێکی سەخت دەردەکەوێت و دەبێتە هۆی ژەهراوی بوونی نەخۆش و لەدەست چوونی شلەیەکی زۆری نێو لەش و سەرەنجام دەبێتە هۆی دروست بوونی گیروگرفتی دەماری و دەروونی.

4- بەپێی تەمەن ، لەساوا و منداڵی گچکەدا ، شێوەی جیاوازی هەیە و دەبێتە هۆی گەشکە و سستی سوڕدانی خوێن و هیشکبوونەوە. لەم بارەدا لە 7٪ ی ساوایانی تووشبوو دەمرن.

5- جۆری کلینیکی (بەپێی جۆرەکانی شیگێلا).

ئاڵۆزکارییەکان

- سڕبوون یان ئیفلیجی دەم و چاو.
- ڕۆماتیزمی دیزانتری.

ڕێڕەوی نەخۆشییەکە

لەماوەی 1–2 ڕۆژی چارەکردندا نیشانەکان خاو دەبنەوە و توندی یان نامێنێت و هەندێك جار نەخۆشییەکە بەرە و درێژخایەنی دەڕوات.

دەستنیشانکردن

- بە پێی مێژووی نیشانە کلینیکیەکان و شێوەی پیسایی دەستنیشانکردن ئاسان دەبێت.
- تێستی باکتریۆلۆژی بۆ دەستنیشانکردنی ژەهری بەکتریاکە (Verotoxin=VT, Shiga Like Toxin= LST)
- گەورە ، پێویستە نزیکەی 15–20 سانتیمەتر سۆندەی نێلتۆن بکرێتە نێو ڕێکە و بگرە سەرووتریش تا بتوانرێت نموونەیەکی پیسایی بەهۆی ئامێری (کۆلۆنۆسکۆپەوە) ڕاستەوخۆ لەنێوپۆشی کۆلۆن یان بەهۆی کراندنی نێوپۆشی ریخۆڵەوە وەربگیرێت و زۆرخێرا لەتاقیگادا باسیلەکە بچێنرێت.
- منداڵ, پێویستە نزیکەی 10–15 سانتیمەتر لەسۆندەی نێلتۆن بکرێتە نێو ڕێکە و هاوکات بە هۆی سرنجێکی گەورەوە پیساییەکە رابکرێشرێتە نێو سۆندەکەوە تا تێستی ڕاستەوخۆی لەسەر بکرێت بۆ:
  - ناسینەوەی جۆری باسیلەکە.
  - قۆناغی بایۆکیمیکیی تایبەت.
  - لە کاتی چاندنی پیسایی دا خوێن و خرۆکەی سپی لە نێو پیساییەکەدایە .

چارەسەرکردن

جوداکردنەوە و حەوانەوە زۆر بەسودە بۆ نەخۆش ، لە 24 کاژێری یەکەمدا پێویستە نەخۆش ئاو و شلەمەنی وەك (چا , شۆربای سوێر, شۆربای گوێزەر, ئاوی برنج) زۆر بخواتەوە بۆ جێگرتنەوەی شلەی لەدەست چوو. هەروەها پێویستە پەنیری مانگا ، شۆربای گۆشت ، سێوی پاککراو ، نانی برژاوی سپی و پەتاتە بدرێت بەنەخۆش.

تێبینی:

نابێت ئەو خۆراکانەی مادەی سیلیلۆزیان تیادایە بدرێت بە نەخۆش.

دەرمان

منداڵ: ڕۆژی 10 ملگم / کێشی لەش تریمێتۆپریم لەگەڵ 50 ملگم / کێشی لەش سولفامیتۆکسازۆڵ بەدوو ژەم (لە 12 کاژێردا) بۆ ماوەی 3–5 ڕۆژان دەدرێت بەنەخۆش.

گەورە: پێویستە ڕۆژانە 2 جار 400 ملگم norfloxacin یان ڕۆژانە 2 ژەمی 500 ملگم ciprofloxacin بۆ 3 ڕۆژان بدرێت بەنەخۆش. هەروەها دەتوانرێت دەرمانی ئەمۆکسیسیلین بدرێت بە نەخۆش.

سەرچاوەکان

1– د . زاهیر سوران ، نەخۆشییە درمەکان ، سۆ بەکتریاییەکان ، بەشی چوارەم ، چاپی یەکەم ، سلێمانی– کوردستان ، 2004 .

References:

1.Abram S. Benenson, Control of Communicable Diseases in Men, Ed a 75th Amer. Publ. Health Ass., 1990.

2.Marin Voiculescu, Bacterial Disantry, In: Infectious Diseases, Didactic and Pedagogic Ed, Bucurest-1980.

3.Marin GH. Voiculescu, Bacterial Disantry, In: Infectious Diseases, Medical Ed, vol 2. Bucurest-1990; 477-91.

4.M. Schaechter, Gerald M and Barry I. Eisenstein. Mechanism f Microbial Disease. Williams & wilkins, 1993.

5.Barbara A. B., Nrman T. Begg and Stephen H. Gillespie. Infectius Disease, Blakwell Science 1996.

6.Benenson, A. Control of Communicable Diseases in Men, Ed. A 14-a Amer. Publ. Health Ass., 1985.

7.Herbert L. Dup ont., Bacillary Disentry., In: Principles and Practice of Infectious Diseases, 1995; 2033-386.

8.Summary of notifiable Diseases USA, 1987, MMWR, 1988, 36, (sept. 16).

9.Rubhana Raqib. Pathogenesis and immune Responses in Shigellosis. Doctoral dissertation, Karoliniska Institute, Huddinge University Hospital and the department of Immunology. The Arrhenius Laboratories for Natural Sciences, Stockholm University, Stockholm, Sweden. 1995 pp 9, 12.

10.Speelman, P., I. Kabir and M. Islam. Distribution and spreas of colonic lesions in Shigellosis: a colonoscopic study. J Inf Dis. 1984; 150: 899-903.